

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kyläkoski, Kaisa

Title: Alpo Silander ja Suomen lehdistöhistoria

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kyläkoski, 2023

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Kyläkoski, K. (2023). Alpo Silander ja Suomen lehdistöhistoria. Pohjolan historiankirjoitus : tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta, 22.2.2023.

<https://pohjolanhistoriankirjoitus.blogspot.com/2023/02/>

Pohjolan historiankirjoitus

Tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta - ISSN 2737-1948 / CC BY

[Etusivu](#)[Blogi & toimituskunta](#)[Kirjoita blogiin!](#)[Historiografista tutkimusta](#)

22.2.2023

Alpo Silander ja Suomen lehdistöhistoria

Kaisa Kyläkoski

Alpo Silanderia (1878–1944) kutsuttiin 1920-luvulla useassa yhteydessä “sanomistomme tunnetuimmaksi tutkijaksi”. Siitä huolimatta vuonna 1988 ilmestyneessä ja akateemista historiankirjoitusta edustavassa *Suomen lehdistön historian* ensimmäisessä osassa todetaan ainoastaan hänen kirjoittaneen “runsaan joukon lehdistöhistoriallisia artikkeleita”. Tässä kirjoituksessa täydennetään näitä kahta lausuntoa kertomalla sekä lehdistöhistoriasta, jota Silander ei kirjoittanut, että lehdistöhistoriasta, jota hän kirjoitti.

Kirjoittamisen aloitus

Alpo Silander syntyi Haminassa muurarimestarin pojaksi 14.4.1878. Hän kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1896 ja opiskeli Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisellä osastolla. Kiinnostus sanomalehtien historiaan heräsi viimeistään kesällä 1898, jolloin Silander ”muutamaa kirjoitusta varten tarkemmin” alkoi ”tutkiskella Viipurin suomalaisten sanomien vaiheita”, kuten hän seuraavana vuonna *Wiipuri*-lehdessä selitti. Aiheen valintaan todennäköisesti vaikutti isoveljensä Kaarle, joka aloitti toimittajauransa *Haminan Sanomissa* ja oli siirtynyt keväällä 1894 *Wiipuri*-lehden palvelukseen. Valmistellulla kirjoituksella Silander on voinut viitata akateemiseen opinnäytteeseen, joita ei tältä ajalta ole säilynyt kuin satunnaisesti.

Ainakin muita kirjoituksia syntyi, kun kesällä 1899 Alpo Silanderilla oli mahdollisuus tavata Pietari Hannikainen, joka oli vuodet 1845–1847 toiminut Viipurissa ilmestynyttä *Kanava*-lehteä. Vuoden jälkipuoliskolla Silanderin kirjoittamia lehdistöhistoriallisia artikkeleita julkaistiin ainakin kuusi, joista neljä liittyi joko Hannikaiseen tai *Kanava*-lehteen. Aihe oli ikävän ajankohtainen, sillä Hannikainen kuoli syyskuun lopulla.

Silanderin tähtäin oli kuitenkin suuremmissa kokonaisuudessa, mihin viittaa hänen kirjoittamansa katsauksen ”Suomenkielinen sanomisto 1776–1863” otsikkoon lisätyt sanat ”Johdatus pidempään teelmään” (1899). Seuraavana vuonna *Itäpuhde*-lehdessä nimettömänä ilmestynyt artikkeliin kerrotaan olevan ”ote pidemmästä käsikirjoituksesta, missä puhutaan *Sanansaattaja Wiipurista* nimisestä lehdestä, joka oli Karjalan suomalaisten äänenkannattajain esikoinen ja koko maassamme äidinkielellämme kolmas järjestyksessä”. On hyvin todennäköistä, että tekstin kirjoittaja oli Silander. Mainittu pidempi käsikirjoitus on voinut olla opinnäyte, sillä Silander valmistui filosofian maisteriksi keväällä 1900. Seuraavan syyslukukauden hän oli virkaatekevänä opettajana Sortavalassa.

Suomalaisissa sanomalehdissä Alpo Silanderilla oli suhteellisen koskematon kenttä tutkittavanaan, sillä tammikuussa 1900 *Päivälehdessä* todettiin, että:

Entuudesta ei meillä ole mitään pitempää yhtäjaksoista esitystä sanomalehdistömme vaiheista. Yksinäisissä elämäkerroissa ja tilapäajulkaisuissa ynnä Krohnin Suomal. kirjallis. historiassa ja Suomi 19 vuosisad. teoksessa on kumminkin puitteita tällaiseen teokseen. Ne vain kaipaivat suuresti täydentämisiä laajempaa esitystä varten.

Pohjolan historiankirjoitus

[Tarkastele profiilia](#)

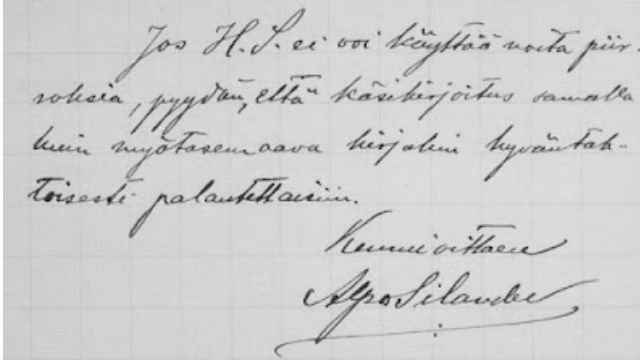
BLOGIARKISTO

[helmikuuta 2023 \(1\)](#)[tammikuuta 2023 \(1\)](#)[joulukuuta 2022 \(1\)](#)[marraskuuta 2022 \(1\)](#)[lokakuuta 2022 \(1\)](#)[syyskuuta 2022 \(1\)](#)[elokuuta 2022 \(1\)](#)[kesäkuuta 2022 \(1\)](#)[toukokuuta 2022 \(1\)](#)[huhtikuuta 2022 \(1\)](#)[maaliskuuta 2022 \(1\)](#)[helmikuuta 2022 \(1\)](#)[tammikuuta 2022 \(1\)](#)[joulukuuta 2021 \(1\)](#)[marraskuuta 2021 \(1\)](#)[lokakuuta 2021 \(1\)](#)[syyskuuta 2021 \(1\)](#)[heinäkuuta 2021 \(1\)](#)[kesäkuuta 2021 \(1\)](#)

TUNNISTEET

[1500-luku](#)[1600-luku](#)[1700-luku](#)[1800-luku](#)[1900-luku](#)[1980-luku](#)[aateli](#)[aatelisto](#)[Ahvenkoski](#)[Aleksanteri I](#)[Alpo Silander](#)[Anders Lizelius](#)[arkistolaitos](#)[baltiansaksalaiset](#)[Edvard Rodhe](#)[Eino Jutikkala](#)[Emanuel Linderholm](#)

Keväästä 1901 Silanderilla oli osoitteita Helsingissä, mutta ei tiettävästi asemaa ennen valintaa Viipurilaisen osakunnan kuraattoriksi vuonna 1906. Hän on kuitenkin innokkaasti osallistunut moneen. Esimerkiksi *Historiallista Aikakauskirjaa* perustettaessa vuonna 1903 Silander lupautui sen avustajaksi ja kirjoitti artikkeleita lehden varhaisiin vuosikertoihin. Ahkerammin hän kirjoitti Kotikielen seuran *Virittäjään*, jonka toimituskuntaan hän kuului vuodet 1905–08, sekä aikakauslehti *Valvojaan*, jonka toimitussihteeri hän oli vuosina 1907–08. Lisäksi Silander kirjoitti muihin julkaisuihin, useimmiten sanomalehtien historiasta, josta hän myös mielellään puhui ja esitelmöi. Helsinki jäi taakse, kun Silanderin keskeytymättömäksi muodostunut opettajan ura alkoi Säkkijärvellä vuonna 1909 ja jatkui vuodesta 1920 Rauman yhteislyseossa.

Ote Silanderin kirjeestä *Helsingin Sanomiin* joulukuussa 1909. Päivälehdin arkisto, Elias Erkon kirjeenvaihto.

Kirjoittamaton lehdistöhistoria

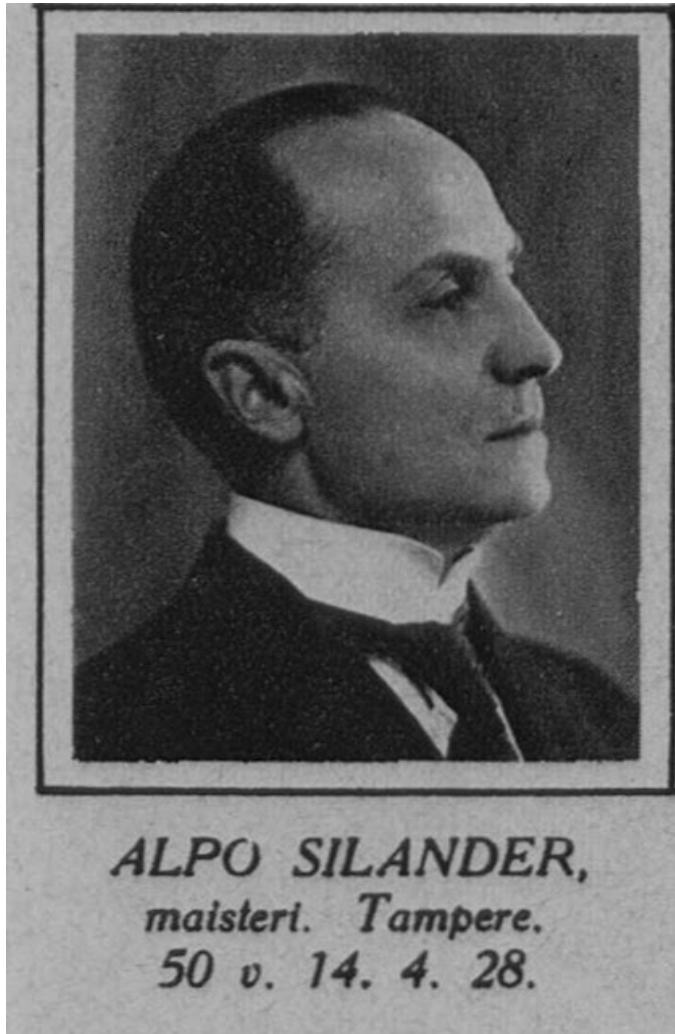
Suomen sanomalehdistön historian kirjoittamisesta keskusteltiin sanomalehtien toimittajien keskuudessa viimeistään vuodesta 1900 alkaen. Alpo Silander osallistui keskusteluun ainakin vuonna 1916 esittämällä Nuorsuomalaisen sanomalehtiyhdistyksen vuosikokouksessa suunnitelmansa Suomen sanomalehdistön historian kirjoittamiseksi. Hanke ei tuolloin edennyt, mutta vuonna 1922 Silander sai Alfred Kordelinin rahastolta ”Suomen sanomiston historian valmistustöitä varten” 10 000 markkaa (noin 3 300 nykyeuroa).

Tämän jälkeen työtä todennäköisesti hidasti Silanderin opettajanuran eteneminen Tampereen yhteiskouluun vuonna 1924. Julkisesti tutkimuksen ja kirjoittamisen tilasta oli puhetta vasta vuonna 1926, kun huomioitiin suomenkielisen lehdistön 150-vuotispäivää. *Aamulehden* haastattelussa Silander vastasi kysymykseen ”ja mitä olette itse suorittanut sanomistomme historiantutkimuksen hyväksi” todeten tutkineensa ”kotimaiset lehtemme, varsinkin vanhemmat, verrattain tarkoin” ja lisäksi käyneensä läpi virallisia asiakirjoja ja yksityisiä arkistoja. Hän kertoi myös keräämänsä ja muodostamansa tiedon jakamisesta näin:

Julkaissut olen sanomistomme ja sensuurin historiaa käsitteleviä tutkielmia sanoma- ja aikakauslehdissä ynnä muissa julkaisuissa. Nykyisin suunnittelen myöskin yhtenäisen vanhemman suomenkielisen sanomiston historian valmistamista, jonka aikanaan saanen julkaistuksikin samoin kuin äsken painokuntoon sommittelemani kyseenalaiseen tutkimuspiiriin kuuluvan tutkielmakokoelman.

Tammikuussa 1926 Silander kirjoitti Eero Erkolle, että ”Suomen lehdistön ja paino-olojen historian tutkimukseni ovat sillä kannalla, että vanhempaa suomenkielistä aikakautiskirjallisuutta kuvaileva osa on suunnilleen kokonaisuudessaan paperille pantuna, mutta vielä vailla lopullista muotoansa, tarkistuksen ja täydennyksen ynnä kaikenpuolisen viimeistelyn tarpeessa”. Kirjeenvaihdon seurauksena Helsingin Sanomien johtokunta myönsi maaliskuussa Silanderille 5 000 markan avustuksen (noin 1 650 nykyeuroa). Tämä raha ei riittänyt työn julkaisukuntoon saattamiseen eikä Silanderin kokonaisesitys suomenkielisen sanomalehdistön historiasta koskaan ilmestynyt. Hän oli kuitenkin edelleen sopivin kirjoittamaan kansainväliselle yleisölle vuonna 1934 tehtyyn julkaisuun katsauksen suomalaisen lehdistön historiasta.

Eva Österberg
 Fredrika Dorotea
 Heikki Ylikangas
 henkilöhistoria
 Henrik Gabriel Porthan
 Henrik Klaunpoika Horn
 Herman Lundström
 Herman Råbergh
 historia
 historiakulttuuri
 historiakuva
 historiallinen kriminologia
 historiankirjoitus
 historiografia
 Hjalmar Holmquist
 Horn-suku
 isoviha
 Jaakko Gummerus
 Johan Bilmark
 Johan Jakob Nordström
 Juhana-herttua
 Juho Rudolf Koskimies
 Kaarlo Blomstedt
 kansatieide
 Karjala
 Karl Adolf Appelberg
 kirkkohistoria
 konservointi
 kruunu
 kulttuurihistoria
 Kustaa IV Adolf
 Kuurinmaa
 lehdistö
 lehdistöhistoria
 lesket
 maanluovutus
 maanomistus
 maatilaperimys
 mahtivaltio
 Martti Ruuth
 mentaliteettien historia
 mentaliteettihistoria
 metodologia
 mikrohistoria
 muinaismuistohallinto
 muinaistutkimus
 museot
 nationalismi
 oikeushistoria
 papinlesket
 papisto
 perimyskäytänteet
 porvaristo
 rauhansopimukset

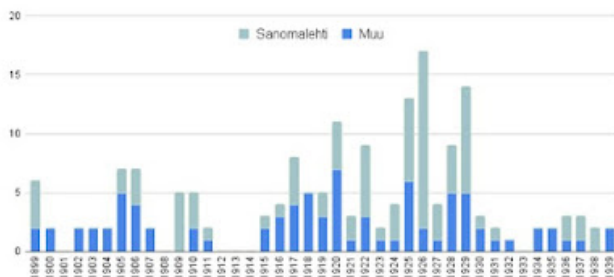

Syntymäpäiväkuva *Suomen Kuvalehdessä* 16/1928.

Vuonna 1939 Suomen sanomalehtimiesten liiton historiatoimikunta oli aikeissa palkata kirjoitustyöhön muita miehiä (FT Yrjö Nurmio, FM Vihtori Laurila ja dosentti Eric Anthoni), mutta oli päättänyt ”että lehtori Alpo Silanderin Suomen sanomalehdistön historiaa varten noin 40:n vuoden aikana kokoama aineisto olisi koetettava hankkia käytettäväksi nyt suunniteltavaa historiaa varten”. Siitä, miten näistä käydyt neuvottelut päättyivät, ei ole tietoa. Kirjahanke hautautui ilmeisesti sodan alle, eikä myöhemmässä kirjallisuudessa ole tullut vastaan viitteitä Silanderin arkistoon. Siitä ei myöskään ollut kysyttäessä tietoa Tampereen kaupunginarkistolla tai Tampereen Historiallisella Seuralla, jonka toiminnassa Silander oli aktiivisesti mukana. Julkaisujensa perusteella Silanderilla on ollut merkittävä muistiinpanoarkisto, mutta sen kohtalo on epäselvä.

Kirjoitettu lehdistöhistoria

Vaikka Silander ei saanut valmiiksi Suomen lehdistöhistoriaa monografiana, hän kirjoitti 1800-luvun lehdistöstä paljon. Hauilla digitoituihin aineistoihin on löytynyt joitakin lisäyksiä, mutta vuonna 1962 julkaistu Silanderin bibliografia on edelleen edustava kuva kokonaisuudesta. Kaikkiaan Silanderin artikkeleita vuosilta 1899–1939 tunnetaan 173 ja valtaosa näistä käsittelee lehdistöhistoriaa.

Alpo Silanderin julkaisut vuosittain.

- rikoshistoria
- Ruotsi
- Ruotsin valtakunta
- sanomalehdet
- sotilasvaltio
- Suomen historia
- Suomen historiankirjoitus
- Suomen suuriruhtinaskunta
- Suomenkieliset Tieto-Sanommat
- Suomi
- suuri Pohjan sota
- sääty
- sääty-yhteiskunta
- Taalainmaa
- talonpoikainen vapaus
- talonpojat
- tilaperimys
- toimijuus
- Turku
- Turun Akatemia
- Uudenkaupungin rauha
- valtionarkeologit
- valtionrakennus
- valtiosääntö
- varhaismoderni aika
- Veli Verkko
- Venäjä
- veronkanto
- verotus
- Viipuri
- Viro
- vuorovaikutus
- väitöskirja
- väitösohjaaja

Viimeisiksi Silanderin julkaistuiksi teksteiksi vuonna 1939 jäivät kirja-arvostelu *Historialliseen Aikakauskirjaan* ja jatko-osa tutkielmaan ulkomaisen kirjallisuuden sensuroinnista 1800-luvun alkupuoliskolla. Hän siis osallistui loppuun asti tieteellisiin julkaisuihin. Silanderin asemaa tieteellisen tutkimuksen reunamailla kuvaa myös se, että hän oli yksi E. N. Setälän 60-vuotiskirjan kirjoittajista vuonna 1924.

Puolet Silanderin tuotannosta on kuitenkin sanomalehtiartikkeleita. Näillä on voinut olla ansiotarkoitus, mutta ainakaan *Helsingin Sanomille* lähetetyissä saatekirjeissä ei puhuta rahasta mitään. Pikemminkin syntyy vaikutelma innokkaasta viestijästä. Molempiin motivaatioihin sopii se, että julkaisupurskeet liittyivät merkkipuosiin, jolloin Silander on kirjoittanut samasta aiheesta useaan lehteen. Toisinaan samoja artikkeleita julkaistiin useammassa lehdessä. (Tunnistettuja uudelleenjulkaisuja ei ole laskettu erilliseksi julkaisuksi edellä olevassa kaaviossa.)

Lehdistöhistoria 1980-luvulla oli siis kiistatta oikeassa todetessaan, että Silander oli kirjoittanut ”runsaan joukon lehdistöhistoriallisia artikkeleita”. Niihin on kuitenkin viitattu sekä *Suomen lehdistön historiassa* että muussakin tutkimuksessa varsin vähän. Pelkällä nimikkeiden kokoamisella ei voi ymmärtää selittykö tämä Silanderin tutkimustyön laadulla vai valitsemillaan tai käytössään olleilla julkaisukanavilla. Vain lukemalla Silanderin tuotanto läpi olisi muodostettavissa käsitys hänen tutkimustyönsä arvosta sekä omassa ajallisessa kontekstissaan että laajemmin. Vaikka päädyttäisiin huomaamaan, ettei tuloksillaan ole merkitystä, olisi syytä muistaa Alpo Silander yhtenä lehdistöhistoriamme pioneerina ja luetuimpana sellaisena 1900-luvun alkupuolen Suomessa.

Kaisa Kyläkoski on Suomen historian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Hän tutkii ruotsalaisia 1700-luvun sanomalehtiä.

Lähteet ja kirjallisuus

Kansallisarkisto. Haminan seurakunnan arkisto

Rippikirjat 1885–1894 s. 112, 1890–1899 s. 261, 1900–1909 s. 222

Lastenkirjat 1875–1885 s. 190, 1886–1890 s. 112, 1891–1899 s. 261

Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmat

ViO:Ba8 “Album Viburgensium”

ViO:Ba11 Läsna olevia viipurilaisia ylioppilaita 1894-1900 (jatkuu rajavuosia pidemmälle)

Päivälehdien arkisto

Eero Erkko, kirjeenvaihto. Silander, Alpo

Alpo Silanderin julkaisut, erityisesti

A. S., Katsaus paino-oloihimme Ruotsin vallan loppuaikoina. *Wiipuri* 26.7.1899, 1.8.1899 & painovirheiden korjaus 4.8.1899.

A. S., Suomenkielinen sanomisto 1776–1863. (Johdatus pidempään teelmään.) *Haminan Sanomat* 24.8.1899.

Alpo S., Käynti suomalaisuuden ja sanomistomme kunniavanhuksen luona (Kesäkuun 15 ja 16 p:nä 1899). *Uusi Suometar* 28.7.1899 sekä toisinto *Wiipuri* 30.9.1899.

[Anon], Sananen sanomalehtioloistamme vuosisatamme alkupuolella *Iltapuhde* 26/1900.

Alpo Silander, Le développement de la presse finlandaise. *Bulletin of the international committee of historical sciences* VI. 1934 s. 78–84.

Alpo Silander, Ulkomaalaisen kirjallisuuden sensurointi Suomessa 1841–1855. *Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja* 5. 1939 s. 274–293.

Alpo Silander, Sanomalehdistömme bibliografia [Arvio Akseli Routavaaran bibliografiasta Suomen sanomalehdistö 1771–1932]. *Historiallinen Aikakauskirja* 36:1 (1939), s. 143–147.

Sanomalehtiutiset, erityisesti

[Anon], Sanomalehdistömme historian kirjoittamiseen olisi aika ryhtyä. *Aamulehti* 4.4.1926.

[Anon], 60-vuotias. Alpo Silander. *Helsingin Sanomat* 14.4.1938.

[Anon], Suomen sanomalehdistön historia. *Sanomalehtimies* 1/1939.

[Anon], Lehtori Alpo Silander. *Aamulehti* 13.11.1944.

[Anon], Vanha opettajamme on kuollut. *Etelä-Savo* 17.11.1944.

Autio, Veli-Matti, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899* #25304.

O-n, Suomen sanomalehdistön historia. *Päivälehti* 13.1.1900.

Paavo, Maalaisserkku Helsingissä. *Karjala* 8.9.1926.

Sanomalehtimies, Suomalaisen sanomalehdistön historia. *Helsingin Sanomat* 8.1.1920.

Kirjallisuus

Haltsonen, Sulo, "Alpo Silanderin kirjallista tuotantoa". Julkaisussa *Miscellanea bibliographica* 8. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 29. Helsingin yliopiston kirjasto 1962.

Rommi, Pirkko, "Pro Historia Rerum Gestarum. Historiallisen Aikakauskirjan ensimmäinen neljännesvuosisata", *Historiallinen Aikakauskirja* 76:2 (1978), s. 103–150.

Tommila, Päiviö, Landgren, Lars & Leino-Kaukiainen, Pirkko, *Suomen lehdistön historia I. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kustannuskiila 1988.

Vuorio, Kaija, *Sanoma, lähettäjä, kulttuuri. Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos*. Jyväskylän studies in humanities 125. Jyväskylän yliopisto 2009.

Pvm. ~~22.2.23~~

Tunnisteet: 1800-luku, 1900-luku, Alpo Silander, historiografia, lehdistö, lehdistöhistoria, sanomalehdet, Suomi

Uudemmat tekstit

Etusivu

Vanhemmat tekstit

Tilaa: Blogitekstit (Atom)

Teema: Picture Window. Sisällön tarjoaa Blogger.